

Бобан Томић¹

Оригинални научни рад
UDK 070:004.738.5
DOI 10.7251/POL1611131T

РАСЛОЈАВАЊЕ НОВИНАРСКИХ ЖАНРОВА У НОВОМЕДИЈСКОЈ ПРАКСИ

DELAYERING JOURNALISTIC GENRES IN THE PRAXIS OF THE
NEW MEDIA

***Summary:** With this work we actualize the problem of application of journalistic genres in contemporary production of the press, radio, television and new media. We provide an overview of the different uses of journalistic genres in contemporary media, including identifying deviations and declination from the standardized norms for writing certain journalistic genres. We start from the premise that journalistic forms / shapes grouped into functional genres and, as such, represent the linguistic, narrative and discursive basis of each media. By this way we base our argument on the necessity of the existence of the necessary level of conventionality and standards setting writing techniques and construction of journalistic genres with the aim to preserve and improve the overall media discourse, language standard and increase the informativeness of the media as the most important communicative value and function. In this paper we point out the most common forms of deviation and destruction of some forms / shapes within the genres of contemporary journalism practice. The deviations we see as opportunity to improve the function of the journalistic narrative, but more often we see the danger of destruction of tissue and textual stratification of genres, forms of journalistic expression to new, hybrid and uncomplete forms that reduce the informativeness and increase ancillary or related attributes of journalistic text. In particular, we draw attention to the appearance of hybrid genres that intensify the relationship with the audience, actualize psycho-social relations and suggest value and differential categories and changes in audience behavior. The origin of the work we provide definition of layering genres and point to the potential dangers of disintegration threaten journalistic narrative. We point out potential solutions, the place and role of professional journalistic*

---

¹ Доктор политичких наука из области комуникологије.

community, education institutions, science and public institutions in preventing and overcoming this problem.

Keywords: *journalism genre, media, new media, narative, discourse, stylistics, storytelling, manipulation, mediamorphosis.*

Сажетак: *Овим радом актуелизујемо проблематику примене новинарских жанрова у савременој продукцији штампе, радија, телевизије и нових медија. Износимо преглед различитих начина употребе новинарских жанрова у савременим медијима, међу којима идентификујемо девијације и одступања од стандардизованих норми за писање појединих новинарских жанрова. Полазимо од става да су новинарске форме/облици груписани у функционалне жанрове те да, као такви, представљају језичку, наративну и дискурзивну основу сваког медија. Тиме заснивамо тезу о неопходности постојања нужног нивоа конвенционалности и нормираности техника писања и конструисања новинарских жанрова, а све са циљем да се сачува и унапреди укупан медијски дискурс, језички стандард и повећа информативност медија као најважнија комуникативна вредност и функција. У раду указујемо на најчешће облике девијација и деструкције неких форми/облика унутар жанрова које савремено новинарство практикује. У девијацијама видимо могућност за унапређење функција новинарског наратива, али много чешће уочавамо опасност од разарања текстуалног ткива и раслојавања жанрова, форми/облика новинарског изражавања на нове, хибридне и недоречене форме које смањују информативност, а повећавају споредне или пратеће атрибуте новинарског текста. Посебно скрећемо пажњу на појаве хибридних жанрова којима се интензивира однос са публиком, актуелизује психо-социјална релација и сугеришу вредносне и диференцијалне категорије и измене у понашању публике. У исходишту рада нудимо дефиницију појма раслојавање жанрова и указујемо на потенцијалне опасности које од раслојавања прете новинарском наративу. Указујемо на потенцијална решења, место и улогу новинарске професионалне заједнице, образовног система, науке и јавних институција у превенцији и превазилажењу овог проблема.*

Кључне ријечи: *новинарски жанрови, медији, нови медији, наратив, дискурс, стилистика, сторителинг, манипулација, медијаморфоза.*

Медијски теоретичари и практичари данас су потпуно сагласни да су окружење и услови рада новинара и редакција измењени и унапређени током протекле две деценије, више него у протеклих пола

века. Развој технологија, посебно информационо-комуникационих, дао је најснажнији допринос променама, усавршавањима и напретку медијске праксе и професије. Сваки друштвени прогрес у историји је настајао углавном као природна последица научно-технолошких открића и револуција, чак сама штампа и медији настали су на темељима Гутенберговог открића, конструисања парне машине, железнице, телеграфа и радио таласа. Међутим, брзина развоја информационо-комуникационих технологија утицала је на развој укупних друштвених и економских структура у свету, можда брже и ефектније него ма која друга научно-технолошка иновација или револуција. Средства за рад и производњу унапређена су током протекле две деценије до неслућених размера, а драматична брзина промена покренула је многа питања у политичкој економији, социологији, филозофији која се тичу дистрибуције светске моћи, интереса, права па и социјалног благостања.

На таласу, или боље рећи у вртлогу, технолошких и информационо-комуникационих револуција током протекле две деценије до непрепознатљивости је измењен и реконструисан масмедијски комплекс у целом свету. Нове технологије су преобликовале масмедијску индустрију колико изнутра толико и споља. Услови рада, технике и технологије производње новинских, радио, телевизијских и онлајн садржаја данас су потпуно измењени, а промене и даље трају. Технолошки напредак преобликовао је и друштвено окружење у коме масмедији послују, корпоративизација бројних друштава и култура као и експанзија неолибералних доктрина у земље дојучерашњег „трећег света“ проширили су границе масмедијских тржишта. У таквим условима, током протекле две деценије, сведоци смо извесног облика глобалне еманципације медијске индустрије која се најбоље очитује у чињеници да данас свако може имати медиј, или може сам постати медиј! Савремене новине, радио и телевизијске станице и онлајн медији имају значајан степен декларисаних и формалних слобода, али питање стварних медијских слобода остало је веома дискутабилно. Масмедијска предузећа, иако их је данас лакше основати и покренути него што је то било у прошлости, данас много теже послују јер су оптерећена недостатком куповне моћи аудиторијума и оглашивача. На унутрашњем плану масмедијска предузећа све теже одговарају на пословичну супротстављеност квалитета садржаја наспрам комерцијализације. Притиснути од стране власника и менаџера, савремени уредници и новинари имају најтежи задатак да стварају квалитетне медијске производе, а да истовремено ти производи буду

комерцијално исплативи.

Информативна функција медија, или информативне редакције унутар масмедијских предузећа, данас су пред посебним изазовима; потребно је одговорити на захтеве професионализма и новинарске етике и благовремено објавити тачну и потпуну информацију о догађају или појави, што је углавном скуп и неисплатив део посла. На другој страни медиј мора задржати висок рејтинг код аудиторинума, а што се постиже, углавном, забавним и програмима ниже естетске и информативне вредности. На тај начин информативне редакције, и новинари запослени у њима, доспевају у потпуно нов радни, технолошки и економски амбијент у коме се, сагласно тржишној потражњи, модификују и производи новинарског рада. То се најбоље огледа у планетарној експанзији онлајн новинарства и његових жанрова који из темеља мењају форме, обрасце и функције савременог новинарства, како у глобалним тако и у локалним доменима. Савремено новинарство је у своје окриље примило и на известан начин однеговало једну врсту сопствене супституције или сурогата у лицу – онлајн новинарства или онлајн медија. Уз образложење да и новинарство, попут осталих друштвених и привредних делатности, мора ићи укорак са технологијом, онлајн новинарству је уступљен значајан простор у свим дотадашњим видовима медијске праксе – штампи, радију и телевизији. Традиционалне редакције широм света су се врло брзо адаптирале и модернизовале своје сервисе увођењем или „изласком“ на интернет платформе и онлајн извештавање. Упоредо са адаптирањем традиционалних медија, одвија се и експанзија новооснованих онлајн медија па чак и новина, радија и телевизије који се емитују искључиво на онлајн платформама. Тај вид модернизације и технолошког преобликовања професије, захтева и неке потпуно нове моделе рада (компјутеризација производног ланца од писаће машине до штампарске машине или предајника) као и нове производе тог рада (конвергенција, формати радија и телевизије, медијски жанрови и облици новинарског изражавања). „Од почетка примене електричне струје у комуникацијама и појаве дигиталног језика, међутим, развој и ширење људских комуникација достигли су незамисливо убрзање. Више великих друштвених и технолошких развоја догодило се у току једног животног века, а чини се да раније разлике у медијским форматима све више нестају“ (Fidler, 2004:110). Обриси коначности ових процеса још увек нису видљиви, а промене и динамика су једине извесне карактеристике актуелне медијске метаморфозе.

Жанр као субјекат/објекат медијаморфозе

У другој половини прошлог века теорија новинарства посвећивала је значајну пажњу проучавању новинарских жанрова. Значај тих теоријских промишљања углавном се огледао у практичном усавршавању форми новинарског изражавања. Теоретичари новинарства су приступали проучавању жанрова² и жанровских функција са врло различитих становишта, највише у зависности од врсте медија (штампа, радио, телевизија) који публикује жанрове, али и у зависности од културе, тржишта и друштвених околности у којима медији послују. Теорија новинарства у земљама бивше СФР Југославије, препознаје три најзаступљеније типологије новинарских жанрова – америчку, европску и руску. „Под притиском новог сензибилитета, публике и драматичних промена на тржишту“ (Јевтовић, Петровић, Арацки, 2014:119) америчко новинарство препознаје само два жанра – вести (news) и приче (story). У европској новинарској теорији најчешће се практикује подела на основне жанрове “информативне, аналитичке и белетризоване, који у себи садрже више десетина облика новинарског изражавања“ (Томић, 2012:42). Руска школа има најразвијенију жанровску типологију, односно има највећи број форми (облика) новинарског изражавања, а своје „новинарске жанрове традиционално дели на на три вида – информативне, аналитичке и уметничко-публицистичке“ (Ворошилов Василевич, 2009:172). Иако су у разматрањима типолошких аспеката жанрова и форми новинарског изражавања, све три школе веома активне и са значајним резултатима, треба истаћи чињеницу да феномен жанровске типологије никада није значајно опсервиран нити му је посвећена већа пажња. Напротив, скоро све наведене школе сматрају да су облици новинарског изражавања, као производи рада новинара, подложни сталним променама и усавршавањима, те да су отворени за стална усавршавања. „Однос према жанровима није никада био догматизован нити етаблиран у неку форму доктрине... отуда и долази идеја да су жанровска правила корисна, али не и обавезујућа“ (Томић, 2012:44).

² Под термином „жанр“ у овом раду подразумевамо све форме/облике новинарског изражавања, које је савремена новинарска теорија препознала и признала а према типологијама које наводе новинарски теоретичари у земљама бивше СФР Југославије (Којић, Врег, Пленковић, Животић, Јевтовић, Тодоровић...). Под термином „жанр“ у овом раду не подразумевамо жанрове медијских, сценских и перформативних формата (телевизије, филма, позоришта, литературе...) како их дефинишу и тумаче савремени аутори англосаксонског теоријског круга.

ЖАНРОВИ (Родови, врсте)	ОБЛИЦИ (Форме)
ИНФОРМАТИВНИ (Фактографски)	Вест (5W), вест (5+2W), флеш вест, извештај, проширени извештај, хроника, интервју, саопштење
АНАЛИТИЧКИ (Истраживачки)	Коментар, колумна, чланак, фичер, критика, уводник, осврт, друштвена хроника
БЕЛЕТРИСТИЧКИ	Репортажа, репортажета, прича, есеј, фељтон, белешка, цртица, хумореска, сатира, козерија, афоризам
ИЛУСТРАТИВНИ	Фотографија, скица, карикатура, стрип, цртеж, мапа, табела, графикон

Табела 1: Преглед новинарских жанрова и њима припадајућих форми/облика новинарског изражавања према заступљености у савременом новинарству земаља бивше СФР Југославије.

Наведене типологије новинарских жанрова развијене су углавном током друге половине прошлог века и у тадашњој пракси новина, радија и телевизије структура и функције жанрова били су прилично познати и поуздани. Са изузетком одређених нових врста новинарског изражавања (као што је својевремено била проширена вест) типологије жанрова нису имале значајније промене. У редакцијској пракси углавном се знало где је место којем облику новинарског изражавања, а чак су и у новинарским школама и факултетима жанрови проучавани, а облици писања увежбавани по већ устаљеним конвенцијама и правилима. Својеврсна „зона комфора“ која је створена вишедеценијским конвенционалним и „занатским“ приступом у писању новинарских жанрова, нарушена је крајем прошлог века и то са наглим развојем техничко-технолошких ресурса и стваралачких могућности које су се пред новинаре и њихове редакције поставиле. Савремено, постмодерно друштво тражи и осавремењавање новинарске праксе па се тако у медијским кућама све више говори о новим програмским и издавачким форматима, који у себе укључују и нове новинарске жанрове и облике новинарског стваралаштва. На истом таласу модернизације на којем су филм и телевизија добили специфичне програмске жанрове - сапунска опера, квизови, полицијске серије, теленовеле (Chandler, Munday, 2011:173) новинарство је добило своје постмодерне облике изражавања груписане око истраживачког новинарства и функционалних аспеката новинарске професије (флеш, тикер, саопштење, живи пренос, кризно новинарство...).

„Новинарство је приповедање прича са сврхом. Та сврха је да се људима пружи информације које су им потребне да би схватили свијет“ (Коваџ, Rozenstil, 2006:180). На трагу овакве дефиниције, процес стварања новинарских прича постаје веома разруђен, разнородан и својствен свакој појединачној ситуацији у којој новинари извештавају о догађајима и појавама. То, дословно, значи да је процес стварања

новинарске приче адаптивбилан свакој датој ситуацији, а да једина правила, којих се у стварању новинарског наратива морамо придржавати, јесу она о структури и садржини жанрова и појединих жанровских облика/форми новинарског изражавања. Када завршимо почетну фазу новинарског рада, а то је процес истраживања теме, догађаја или појаве, као и само трагање за информативном грађом и чињеницама о истраживаној теми, тада приступамо стваралачкој фази рада а то је – писање текста. Кључна је одлука новинара о томе коју новинарску форму/облик ће посветити одређеној теми. Која врста вести, која врста извештаја, репортаже или неке друге форме ће третирали одређени догађај – јесте кључна како са становишта адекватности третмана догађаја, тако и са становишта програмске концепције медија за који се дати прилог ствара. Иако је, већ у почетној фази рада на теми, прилично познато којом формом/обликом ће се догађај „покривати“ у пракси редакција и новинара увек је жеља и намера да се постигне што већа информативност као и жанровска разноликост. Оваква радна методологија, скоро доктринарног карактера, деценијама је изучавана, а њој су се генерације младих новинара подучавале у средњим школама и високошколским установама како у земљама бивше СФР Југославије, тако и у глобалним размерама. Међутим, талас савремености и технолошких промена запљуснуо је област жанровске праксе и методологије рада на жанровима у редакцијама широм света. Ако изузмемо техничко-технолошки аспект осавремењавања медија (дигитализација, софтверски процеси, процесорске технологије у предпродукцији, продукцији, постпродукцији и дисеминацији) уочавамо да је у средишту модернизације управо подручје рада на тексту. Централна питања медијских садржаја сконцентрисана су око начина на који данас посматрамо, стварамо или упражњавамо вести, извештаје, репортаже, интервјуе, коментаре и друге најзаступљеније новинарске форме/облике изражавања. Реформска и модернизаторска оштрица захватила је ткиво жанровске праксе и оштрим потезима, у врло кратком времену, успела да традиционалне жанрове (форме и облике новинарског изражавања) уподоби потребама нове медијске стварности, нове продукције и нових формата штампе, радија, телевизије и онлајн медија.

Жанр је постао централно питање и главна област интервенције и промена у медијском дискурсу глобалних размера. Медијски наратив у свим познатим новинарским жанровима постао је и узрок и последица промена, јер колико су промене у писању наратива за медије утицале на физиономију и успешност тих медија, толико су и

сами медији генерисали и подстицали медијски наратив да се мења, усавршава и преобликује. Тај процес је актуелан и он још увек траје, са великим изгледима да се можда никада не заустави, управо захваљујући пословичној отворености новинарског наратива за све врсте осавремењавања, адаптације и прилагођавања. Парадигматичан пример метаморфозе новинарског жанра у складу са савременим условима рада и пословања медија, проналазимо у савременим вестима за радио. То је случај у којем је вест, као основни и најчешћи облик новинарског изражавања, била објекат над којим су извршене промене колико формалне (обим, дужина) толико и садржинске (изостављање одговора на поједина питања). Радијске вести су данас скоро непрепознатљиве у односу на радијске вести пре три деценије. Под притиском свакодневног рада, брзине догађаја и комерцијализације радија, новинари и уредници радијских вести имају све мање времена у програмским шемама. Некадашњих пет минута за вести на сваких сат времена, данас је потпуно превазиђен формат и скоро нигде се не може пронаћи. Радијске вести данас трају максимално два и по минута, али и значајно краће, углавном 30 до 60 секунди. Формат емисије вести је сведен на емитовање најавне и одјавне шпице, звучних завеса између сваке поједине вести која се чита у скраћеном формату са максимално три до четири одговора на стандардна новинарска питања: „Код Вршца исклизнуо воз, нема жртава“, „Албанци каменовали колону аутобуса код Косовске Митровице“, „Јак земљотрес погодио Италију на десетине жртава“, „Нова влада до августа“... Иако се овако кратке вести никада не би могле оценити као потпуне вести, јер често не одговарају ни на минимум новинарских питања које захтева форма блиц/флеш вести, оне су постале уобичајене на програмима радио станица. Оваква пракса неких радио станица нема никакве везе са појединим савременим облицима, сегментима и дериватима радијских вести као што су „wrap“, „mini wrap“, „package“, „top line“, „lead“ или „najava“ (Baraković, Mahmutović, 2013:79-84). Дакле, овде је реч о потпуно новом облику нечега што би се условно могло назвати „крња вест“ или „недоречена вест“ а што треба да послужи да слушаоца радио програма задржи на програму дате радио станице и код истог створи утисак информисаности о најважнијим догађајима. Овоме треба додати да бројне радио станице практикују да пре и после оваквих вести емитују „self-promo“ спотове којима слушаоцима сугеришу да су њихове вести брзе, тачне, поуздане те да су слушаоци уз њихов програм увек у току догађаја. Све то је, наравно, делимично тачно, а у новинарству важи правило да је и непотпуна информација – дезинформација, те се оваква пракса савремених радио станица никако

не може окарактерисати као добра и професионална.

Промене у форми и садржини новинарских жанрова на телевизији можда и нису толико драстичне ни драматичне када посматрамо сам текст, наратив телевизијских вести, репортажа, интервјуа... Међутим, неке посебности и карактеристике телевизијског израза, посебно у домену продукције информативног програма, омогућавају да се стандардном наративу вести, репортажа, интервјуа и других форми/облика новинарског изражавања, додају атрибути експресивности и сугестивности. То су, најчешће, екстралингвистички, невербални чак и проксемијски комуникациони чинови, који телевизијској информацији додају више значења али отварају питања о веродостојности и објективности такве продукције информативног жанра. Дакле, телевизијски програми су на тај начин постали повољно окружење за деконструкцију информативног жанра и то, углавном, помоћу не-текстуалних интервенција и ван самог новинарског наратива. „У већини емисија вести глас спикера прате филм, графички приказ, архивски снимци, фотографије или цртежи“ (Mek Kvin, 2000:149). Невербалним кодовима, говором тела, мимиком и другим екстралингвистичким елементима савремени презентер вести, или новинар пред камером, може обогатити наративни садржај вести и репортаже, али му истовремено може и нашкодити. Осим тога, у телевизијској продукцији информативног програма, посебно у ери нараслог интересовања за жанровима истраживачког новинарства, продукција истраживачких формата практикује разне „алате“ илустровања, драматизације, анимације и ефектуирања основних информативних садржаја. Таква пракса често доведе до ситуације у којој драмско, ликовно и аниматорско у телевизијској емисији надјачају основни информативни исказ и својим деловањем на психолошком и емоционалном плану сензибилизују публику више него што је информишу. Овај оступак својеврсног „предефинисања“ датог формата доводи до презасићења у значењском и естетском аспекту и, свакако, оптерећује комуникациони чин. То се може окарактерисати и као један од очигледних начина пенетрације „ефеката“ и „алата“ у унутрашњост новинарског наратива којим се нарушава и нарација и специфична информативна равнотежа репортаже. Увођење екстралингвистичке апаратуре у језик савремених телевизијских вести, оправдава се углавном тежњом телевизије са се поистовети са гледаоцима, повећа степен емпатије, оспособи двосмерност психо-социјалног односа са публиком и унапреди естетичке и естетске обрасце програма. Међутим, претеривања су опасна и честа, посебно у телевизијским вестима које продукују

недовољно едуковани и талентовани новинари, уредници и водитељи. Тада се тешко постиже довољна мера информативности и лако се пређе граница редувантности која резултира топљењем информативности, дезинформативношћу и сломом објективности медија. Телевизијска публика врло лако препознаје и осећа овакве негативне обрасце разарања жанрова и жанровских правила, те је отуда посао телевизијских новинара један од најсложенијих медијских послова, а уједно и најодговорнијих.

Савремена штампа, посебно дневне новине, под притиском комерцијализације и нових технологија претрпеле су, можда, највеће промене у форми и структури свих новинарских жанрова. Додуше, вест у класичном школском облику, какав се деценијама изучавао у школама новинарства, још увек се може наћи на страницама дневне штампе, што се може приписати сентименту и носталгији уредника за „старим временима“. Већина простора у штампи данас је преплављена текстуалним формама, које су по својој садржини и визуелно графичким облицима, далеко од традиционалних вести, извештаја, репортажа, интервјуа. Новине су погодно тле и за експериментисање са илустративним жанровима, превасходно са фотографијом, илустрацијом и једним потпуно новим хибридним производом – инфографиком. „Потреба да се произведу оку допадљиви материјали, различити фонтови, кућице, боја, подебљани наслови, итд. доживјела је револуцију у ономе што читање сада сматра правилом и то великим дијелом дугује употреби дигиталне технологије“ (Rudin, Ibbotson, 2008:78). Пракса визуелног обогаћивања и функционализације графичких изражајних средстава у штампи најзаступљенија је у оном делу који карактеришемо као – таблоидна штампа, док је графички образац „озбиљнијих“ новина у границама класичних стандарда који се тешко и споро мењају. Сама природа таблоидне штампе и њен комерцијални карактер захтевају од новинара и уредника да произведу такве новине које ће имати ефикасну и ефектну пропулзију на слободном тржишту новина. То подразумева прилагођавање свих аспеката, како формалних тако и оних садржинских, потребама и афинитетима читалачке публике. У том смислу редакције таблоида често жртвују професионалне узусе и етичке стандарде у корист пораста тиража и прихода од продаје својих новина. Таква пракса није нова, она је од времена историјских сукоба пионира таблоидних новина - Пулицера и Херста у САД, па до данас присутна у целом свету. Експанзија таблоидног новинарства у земљама бивше СФР Југославије подударна се са општом либерализацијом друштвено економских и политичких прилика и односа у државама

региона. Матрицу таблоидног новинарства углавном су преузели новоосновани дневници у региону, док се неки традиционални дневни листови још увек боре за очување професионалних и етичких стандарда како у уређивачкој концепцији новина, тако и у технологијама и техникама писања новинарских жанрова.

Модификације и раслојавање жанрова

Промена начина писања новинарског текста, без обзира да ли је реч о информативним, аналитичким или белетристичким жанровима, као и модернизација употребе илустративних жанрова, углавном се огледа у другачијој изградњи наратива и другачијој инкорпорацији наратива у графичко окружење новинских страна. Писање текста и у новинама се врши под притиском комерцијалних захтева и подилажења читалачкој публици, а најчешћа одступања од традиционалних жанровских правила дешавају се приликом покривања догађаја и актера репортажом, извештајем, интервјуом и облицима коментара. Писање вести није драматично промењено, углавном због малог простора које вести заузимају као и због чињенице да присуство вести „рационализује“ укупни дискурс новина. Највећа промена односи се на обим текста у појединим новинарским формама/облицима. Савремени текстови су значајно мањег обима јер су простор на страници коју испуњавају, уступили илустрацији, фотографији, наслову, поднаслову, антрафилеима и другим графичким облицима изражавања. То је својеврсно премештање изражајног фокуса из самог текста у графичко-текстуалне, илустративне и ликовне елементе новинске стране. Такав поступак, сам по себи не би био проблематичан када се не би одвијао на рачун квантитета (самим тим и квалитета) новинског текста. Ликовност доприноси изражајности и естетици новинске стране, али у савременој пракси ликовност надвладава новинарски текст иако од њега не може преузети адекватну информативност. Овome треба додати и интенцију савремених новина да своје текстове популаризују чешћом употребом атрактивних и провокативних форми наслова, надналова и подналова. На насловницама појединих таблоида данас је немогуће разлучити које реченице, или делови реченица, су у функцији надналова а које су у функцији наслова или подналова. Облик фонта, величина, боја и колорни ефекти, поред тога што појачавају значење и сугеришу ставове, често могу да буду у функцији стварања кодног шума и тиме угрозе функционалан проток поруке, што у потпуности обесмишљава новинарство у таквим новинама. Можда више него иједан други медиј,

новине имају графичко ликовне могућности да помоћу њих или унапреде или разграде комуникативну функцију и вредност својих наратива. Та могућност, нажалост, данас се користи углавном са негативног становишта у циљу појачања сугестивности, емпатије и утицаја на ставове и мишљења читалачке публике. Таблоидне новине су дале највећи допринос деконструисању новинарског текста и експериментима са ликовно-графичким ефектима. Због претеране комерцијализације, а све чешће и естрадизације таквих новинских садржаја, интервенције у жанровним карактеристикама су углавном манипулативног карактера.

Типологија и искуство новинарских жанрова веома су богати, а богатство жанровских израза резултат је, углавном, креативности и талента самих новинара али и потребе да се одговарајуће појаве уоквире у новинарске наративе. У том погледу теорија и пракса признају право новинара да сами прилагоде жанрове и форме/облике новинарског изражавања датој ситуацији, околностима и потребама извештавања. „Савремена теорија новинарства узима у обзир виталност жанра, изналази му атрибутне одреднице, али не робује крутим дефиницијама и признаје постојање граничних жанрова (Životić, 1993:9). Скоро сви теоретичари жанрова су сагласни у овој оцени и ставу и скоро да нема несагласности око тога да жанровским формама треба омогућити простор и могућност за модификовање, адаптирање па чак и интерферецију две или више жанровских форми. Рус Мол и Загорац Кершер у својим разматрањима жанровских форми декларишу и озваничавају „мешовите форме“ (Rus Mol, Zagorac Keršer, 2014:70) за које тврде да су све присутније не само у таблоидној већ и у конзервативној штампи. Међутим, проблем на који указујемо превазилази ове границе и прелази у домен у коме дата жанровска форма бива драстично угрожена и доведена до нефункционалности. Таква пракса, поред већ раније наведене праксе штампе, радија и телевизије, данас се посебно очитује у онлајн медијима, или разнородним порталима који декларативно имају функције јавног гласила. Чини се да онлајн новинарство данас развија потпуно нов приступ новинарској пракси, како у домену сакупљања чињеничне грађе тако и у домену писања новинског текста. Тај, нови талас у промишљању и пројектовању новинарске праксе и технике рада Ричард Крејг назива „сасвим ново новинарство“ (Kreјg, 2010:127) а „стил који се појавио више се повезује са освајањем читалаца и придобијањем њихове пажње него с традиционалним, директним извештавањем (Kreјg, 2010:142). Нова генерација „писаца за медије“ образује се на провизорној доктрини коју заступају

функционализовани произвођачи онлајн медија чији примарни мотив јесте да на своје информативне портале привуку посетиоце па тако и остваре веће приходе од реклама позиционираних на порталима. Они су врло лукративно закључили да традиционално новинарство тражи напор и ствараоца и публике и да професионално одговорно новинарство троши много ресурса који је тешко надокнадив. Користећи нове могућности онлајн медија, приступачност и флексибилност софтверских платформи, нови медијски предузетници су отпочели процес модификовања традиционалних жанрова у нове, њима погодне и функционалне новинарске производе. Међутим, већи део тих производа представља нејасне и нефункционалне текстове који су резултат површних истраживања тема и стереотипних стваралачких процеса онлајн новинара. Тако се онлајн новинарство данас претвара у, можда, највећег и најопаснијег противника традиционалног новинарског стваралаштва које је било засновано на проицљивом и ефективном истраживању теме и креативном и ефикасном писаном стваралаштву. Под притиском комерцијализације медија, технике рада на традиционалним жанровима, онако како су новинарске школе деценијама подучавале своје полазнике, губе трку у конкуренцији „сасвим новог новинарства“ које се испуњава привлачењем пажње публике више него задовољењем информативних потреба публике. Та опасност има своје вишезначне последице и форме у којима функционише.

У својим разматрањима природе и духа нових медија Лев Мановић је као кључне детерминанте нових медија одредио следеће принципе: „Нумеричка представа, модуларност, аутоматизација, променљивост и транскодирате“ (Manović, 2015:68). Иако се наведени принципи односе на све оно што можемо подвести под општи појам нових медија (од дигиталне књиге до видео игара и хипер реалности), наведени принципи се у потпуности односе и на нове, електронске и онлајн форме медија масовног комуницирања. Дакле, применљиви су у потпуности на све масмедије који функционишу на интернетским платформама, онлајн и дигитално. Из наведених принципа произилази и природа нових, онлајн медија као и неки нови захтеви које садржаји на онлајн медијима морају испуњавати. Сама природа нових, онлајн медија захтева од новинарских текстова да у полазишту буду припремљени, написани и уређени тако да буду компатибилни и прилагодљиви онлајн медијима. На пример, све популарније инсертовање линкова у текстове вести, извештаја, репортажа на веб порталима, јесте потпуно нова пракса и феномен који у прошлости није постојао. Захваљујући укључивању линкова у текст на порталу

исти може бити обogaћен додатним информацијама и документацијом, али присуство линкова мења физиономију самог текста и начин перцепције од стране читаоца. Могућност да пажња са текста оде у нежељеном правцу је већа, такође и могућност да текст не буде прочитан цео веома је извесна. Жанровске модификације у онлајн медијима значајно трпе извештаји и репортаже. Устаљена пракса је да се текст извештаја и репортаже написан за веб портал значајно разликује од наратива написаног за неки од традиционалних медија. Поред отворености текста за долазеће информације (update), у извештаје и репортаже се све чешће уграђују, поред фотографија, и видео снимци о догађају о коме се извештава. Таква пракса значајно обogaћује информативност, али је под великом дозом ризика да читалац делимично или никако не прочита основни текст. Пратећи садржај скоро свих прилога, посебно извештаја и репортажа, на веб порталима су коментари посетилаца који су директно надовезани на текст. „Коментарисање је поспешило динамику на до тада прилично статичним порталима, јер пружа могућност изношења властитих ставова, директних критика или похвала одређених поступака, личности, политика, догађаја, производа итд.“ (Radojković, Stojković, Vranješ, 2015:156). Коментари, као пратећи делови свих текстова објављених на веб порталима, никако се не смеју изузети из анализе и оцене, јер и они поседују информативну вредност, посебно зато што представљају повратну спрегу у комуникацији између редакције и публике. На тај начин коментар је постао нека врста (маклуановски речено) „органског продужетка“, јер се смисаоно надовезује и уклапа у изворни наратив и реферише ставове и оцене читалачке публике. Од свих иновација у веб новинарству појава овог вида коментарисања и оцењивања догађаја и извештавања о њима, јесте највећи допринос квалитету и функцији новинарства на вебу.

Интервенције у текстуалној структури и форми највише је претрпела вест као основни најчешћи облик новинарског изражавања. Вести за веб портале данас се пишу на сасвим нов и другачији начин него што је то чињено за традиционалне медије у минувим деценијама. Сагледавање структуре, семиотике, језика, стила и функције вести као жанровске форме, данас се врши са становишта потреба веб портала и брзине објављивања као једног од главних императива и критеријума. У том смислу и сама текстуална структура вести, као и традиционалне форме вести у облику „обрнуте пирамиде“, „пирамиде“, „пешчаног сата“ или вести по „систему фијока“ претрпела је знатне промене. Савремени теоретичари и практичари онлајн вести сматрају да се вест у највећој мери испуњава првом реченицом која се некада називала

„лид“ а данас се углавном назива „мамац“. Нови назив већ својим значењем илуструје манипулативни карактер функције новог начина писања вести. Тиме се информативна функција вести ставља у други план пред функцијом привлачења и задржавања пажње читаоца. Вест пласирана на онлајн медијима често је некомплетна, ван стандарда за писање вести и оптерећена вишком и непотребним деловима текста. Поред тога, све више вести на веб порталима се појављује у форми проширене вести или међужанра у којима се класична вест спаја са извештајем уместо да се примене правила стварања некадашњих „вести у низу“.

Богатство изражајних средстава и могућности за креацију текстуалних, аудио и визуелних форми на онлајн медијским платформама дају огромну предност онлајн медијима у односу на традиционалне медије. Таква предност може бити а често се и користи у најбољој намери и у сврху обогаћивања израза, жанровских одлика и информативности медијског садржаја. Међутим, у наведеним могућностима, захваљујући непрофесионалној примени и поступцима, често леже опасности и начини лошег коришћења који наносе штету квалитету новинарског текста и његовој информативној функцији. Као последица савремених интервенција и модификација у структури жанровских форми најчешће се јавља стварање потпуно нових, до сада непознатих, форми хибридног и недефинисаног карактера. Управо зато, тај процес називамо „раслојавање жанрова“ јер се спајањем или дељењем различитих жанровских форми/облика добијају потпуно нови жанровски облици. Термин „раслојавање“ за потребе овог рада и илустрације актуелних процеса у структурама различитих новинарских текстова, позајмљујемо из лингвистичке науке, тачније из области која проучава „раслојавање језика“. Лингвистика сматра да „поједини језици нису компактне и сталне целине него се у различитим правцима раслојавају у специфичније појавне облике који се могу сматрати њиховим варијететима, подјезицима или кодовима“ (Bugarski, 1991:156). Према аналогiji са наведеним лингвистичким стањем, раслојавање медијских жанрова одвија се тако што се поједине форме/облици модификују, мењају структуру и форму, проширују или скраћују у обиму, чак интерферирају са другим облицима и тако производе неку потпуно нову жанровски форму/облик. На пример, спајање вести и краће репортаже постала је уобичајена пракса, не само у онлајн медијима већ и у многим новинама. Комерцијалне дневне новине све теже разликују вест, извештај и репортажу а оно што се на страницама тих медија објављује јесу скоро сасвим нове жанровске форме које не личе ни на једну претходну. Иако је у прошлости било

покушаја да се тај нови облик/форма назове именом „репортажета“ у савременим условима ми имамо потпуно нову форму која у себи поред текста садржи илустрације али све чешће и видео снимке. Многи онлајн медији, баш као и таблоидне новине, извршили су значајно скраћење обима интервјуа као врло значајне жанровске форме. Ослањајући се на атрактивност фотографије и пратећих ликовно графичких елемената, интервју је сведен у оквире врло кратких одговора на свега неколико новинарских питања. Расположиви обим одговора не омогућава интервјуисаној особи изношење никакве продубљене идеје, мисли нити информације, већ се задржава на површним, често формалним одговорима и уобичајеним фразама. Некада позната форма „мини интервју“ обимом је био врло мали, али је доносио дубље понирање у тему задржавјући се на свега пар постављених питања. Дакле и у овом случају, као и у претходно наведеном примеру раслојавања вести, имамо пример стварања новог, недореченог и површног текста који не задовољава критеријуме зрелог информативног жанровског облика. Експериментисање са обимом текста и вулгарно прилагођавање скраћеном простору у новинама или времену на радију и телевизији, представљају изузетну опасност која може у потпуности да деградира вредност жанровске форме. Оваквих и сличних примера можемо пронаћи у скоро свим савременим медијима, а процес модификовања и реконструисања текста толико је интензиван и снажан да све више угрожава постојање традиционалних жанровских форми.

Закључак

Феномен раслојавања жанрова, на који овим радом указујемо, не треба нужно и једино сагледавати са његове негативне стране. Да жанрови нису статични већ живи и динамични механизми, можда и специфични организми масмедијског екосистема, тврде бројни теоретичари. Чак, у пулсирању структуре и садржине жанрова, способности адаптације и усавршавања израза и информативности, налази се велики потенцијал за подизање квалитета медија. У том погледу пожељно је, па чак и неопходно, да се жанрови кроз временску перспективу усавршавају, реобликују и побољшавају. Оно што је важно јесте постојање нужног опреза да се измене (модификације) жанровских форми не одвијају у обиму и на начин који ће угрозити, пре свега информативну, а потом и естетску, али и друге функције новинарског текста и самог новинарства. Претеривања у ремоделовању и адаптацијама појединих жанровских форми/облика ни у ком случају

не смеју бити таква и толика да умање наведене вредности новинарског текста па тако и медија.

Да би се нужна пажња задржала на овом феномену, а негативне последице предупредиле, неопходна је сагласност професионалне заједнице новинара и медијских издавача око ових проблема и питања. Сасвим је могуће и реално да примери које смо овде навели неће изазвати подједнако слагање нити апсолутни консензус у оцени штетности и проблематичности по будућност новинарског стваралаштва. Али, са значајном дозом сигурности можемо тврдити да ће професионална заједница сигурно препознати овде наведене проблеме па чак открити и неке нове овде не поменуте. Поред професионалне заједнице, која је оличена у струковним удружењима новинара и медијских издавача, пружалаца медијских услуга у овај процес морају бити укључени и представници стручне, научне и академске заједнице која се бави проучавањем масовних комуникација, медија масовног комуницирања, језика, културе и новинарства. Научна и академска јавност имају одговорност у процесу што детаљнијег и поткрепљеног емпиријског научног мерења и истраживања ових појава. После довољно истраживања академска заједница, оличена у научним друштвима, универзитету, факултетима институтима, мора пружити колико – толико саображене моделе решења којима ће се медијски жанрови, као специфични језички формати и стилогене форме сачувати од кварења и негативног раслојавања.

Своје место и улогу у овом процесу очувања квалитета, израза и културе масовног комуницирања имају и јавне институције, оличене превасходно у државним органима попут Министарства надлежног за послове културе и јавог информисања. Кроз различите подстицајне програме и мере органи јавне власти могу подспешити горенаведене процесе како би они били успешно проведени и имплементирани. Значајан извор финансијских средстава за спровођење истраживања и подстицај оригиналног и квалитетног новинарског стваралаштва може се обезбедити из државних прихода везаних за продају штампе и медијских услуга.

У коначници, на проблем делимично описан и представљен овим радом не треба гледати као на специфично новинарски, нити медијски проблем. Тежиште описаних негативних појава и последица раслојавања новинарских жанрова, мора се изместити из поља свакодневне новинарске праксе у поље шире културне и образовне праксе. Због значаја и утицаја медија на циљну и општу популацију, јавност и носиоци јавних функција морају бити свесни обима штетних последица које би могле на дужи рок настати. Деформисани и

нефункционални језички и стилски стандарди, неминовно ће нанети штету култури масовног комуницирања, процесу образовања младих али и укупном културном пејзажу друштва. Због тога је препознавање и даље проучавање појава и проблема на које смо овде указали, од изузетног значаја и смисла.

Литература

- Ворошилов Василијевич, В., (2009). *Журналистика*, Москва. КноРус.
- Јевтовић, З., Петровић, Р., Арачки, З., (2014). *Жанрови у савременом новинарству*. Београд. Јасен.
- Anderson, A. D., Itjul, D. B. (2001). *Pisanje vesti i izveštavanje za današnje medije*. Beograd. Medija centar.
- Baraković, V., Mahmutović, M. (2013). *Osnovi radijskog novinarstva*. Tuzla. Off-Set.
- Bugarski, R. (1991). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Chandler, D., Munday, R. (2011). *Dictionary of Media and Communication*. New York. Oxford University Press, Inc.
- Fidler, R. (2004). *Mediamorphosis*. Beograd. Clio.
- Harcup, T. (2014). *Dictionary of Journalism*. Oxford. Oxford University Press.
- Kovač, B., Rozenstil, T. (2006). *Elementi novinarstva*. Podgorica. CID i Institut za medije Crne Gore.
- Kreјg, R. (2010). *Onlajn novinarstvo*. Beograd. Clio.
- Manović, L. (2015). *Jezik novih medija*. Beograd. Clio.
- Radojković, M., Stojković, B., Vranješ, A., (2015). *Međunarodno komuniciranje u informacionom društvu*. Beograd. Clio, Radio televizija Srbije.
- Rus-Mol, Š., Zagorac Keršer, A. (2014). *Novinarstvo*. Beograd. Clio, Radio-televizija Srbije.
- Rudin, R., Ibbotson, T. (2008). *Novinarstvo, osnovne tehnike i temeljna znanja*. Zagreb. Mate doo.
- Tomić, B. (2012). *Uvod u medije*. Beograd. Čigoja štampa.
- Životić, R. (1993.) *Novinarski žanrovi*. Beograd. Institut za novinarstvo.